

Матюк Т.В.
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економічної теорії
та історії економічної думки
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

КІЛЬКІСНІ ВИМІРИ ВПЛИВУ ОСВІТИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

У статті вдосконалено систему оцінювання результатів соціально-економічного розвитку суспільства за допомогою введення в традиційний індекс людського розвитку показника розширення прав та можливостей людей, що зображає свободу їх вибору у зв'язку з досягненням політичних, економічних та громадянських свобод. Розширено теоретичне уявлення про взаємозв'язок освіти та соціально-економічного розвитку суспільства, що розглядається як прямий та сильний на основі встановлених кореляційно-регресійних залежностей між показником рівня освіти, з одного боку, та індексом людського розвитку, враховуючи показники розширення прав та можливостей людей, а також індексом політичної, економічної та громадянської свободи, з іншого.

Ключові слова: індекс людського розвитку, соціально-економічний розвиток, індекс політичної, економічної та громадянської свободи, прогресивний розвиток.

Матюк Т.В. КОЛИЧЕСТВЕННЫЕ ИЗМЕРЕНИЯ ВЛИЯНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

В статье усовершенствована система оценивания результатов социально-экономического развития общества путем введения в традиционный индекс человеческого развития показателя расширения прав и возможностей людей, что отражает их свободу выбора из-за уровня достигнутых политических, экономических и гражданских свобод. Расширено теоретическое представление о взаимосвязи образования и социально-экономического развития общества, что, в отличие от существующих, рассматривается как прямой и сильный на основе установленных корреляционно-регрессионных зависимостей между показателем уровня образования, с одной стороны, и индексом человеческого развития с учетом показателей расширения прав и возможностей людей, а также индексом политической, экономической и гражданской свободы, с другой.

Ключевые слова: индекс человеческого развития, социально-экономическое развитие, индекс политической, экономической и гражданской свободы, прогрессивное развитие.

Matyuk T.V. QUANTITATIVE MEASUREMENTS OF THE IMPACT OF EDUCATION ON ECONOMIC DEVELOPMENT

The paper improves the evaluation system of the results of socio-economic development of society by putting into traditional index of human development the empowerment index of people, reflecting their freedom of choice through the level of the political, economic and civil liberties. It expands the theoretical understanding of the relationship of education and socio-economic development of society, which, unlike the existing one, is regarded as a direct and strong, based on the correlation and regression between the index level of education, on the one hand and the human development index including indicators of people's empowerment and the symbol of the political, economic and civil liberties on the other hand.

Keywords: human development index, economic and social development, the index of political, economic and civil freedom, progressive development.

Постановка проблеми. Починаючи з 1990 р. Програмою розвитку ООН (далі – ПРООН) щорічно публікується «Доповідь про людський розвиток». У першій такій доповіді було сформоване визначення поняття «людський розвиток» як процесу «...розширення спектру вибору. Найбільш важливі елементи вибору – жити довгим та здоровим життям, отримувати освіту та мати гідний рівень життя. Додаткові елементи вибору включають в себе політичну свободу, гарантовані права людини та самоповагу» [1].

Як індикатор розвитку ПРООН пропонує показник індексу людського розвитку, який має три види: очікувана тривалість життя, рівень грамотності й освіченості населення країни та очікувана тривалість навчання [2, с. 24].

У доповіді 2013 р. відзначається відносно наближення значень індексу людського розвитку (далі – ІЛР) на глобальному рівні шляхом прискорення темпів соціального прогресу за 2000–2012 рр., у країнах з більш низьким значенням ІЛР, все ж таки нерівність між Північчю та Півднем зберігається. Так,

найвищий ІЛР у звіті за 2013 р. у розвинених країнах світу є у Норвегії (значення індексу – 0,955). У трійці лідерів Австралія (0,938) та США (0,937), слідом за якими розташувалися Нідерланди (0,921) і Німеччина (0,920). При цьому найнижчий рівень розвитку людського потенціалу спостерігається у найбільш бідних країнах Африки – ДР Конго та Нігеру (вони розділили 186-е місце у рейтингу, значення індексу – 0,304), Мозамбіку (185-е місце, 0,327), Республіки Чад (184-е, 0,340) та Буркіна-Фасо (182-ге, 0,343).

Метою статті є розглянути систему оцінювання результатів соціально-економічного розвитку суспільства за допомогою введення в традиційний індекс людського розвитку Встановити взаємозв'язок освіти та соціально-економічного розвитку суспільства на основі встановлених кореляційно-регресійних залежностей між показником рівня освіти та індексом людського розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У «Доповіді про людський розвиток», опублікованій ПРООН, у 2010 р. була здійснена спроба оцінити параметри, які зображають здатність суб'єктів приймати рішення, що впливають на їх життя. Для цього були використані індикатори, які, на думку авторів, демонстрували розширення прав і можливостей, а саме: агентність, політична свобода, громадянські свободи, підзвітність [4, с. 164].

Не зважаючи на всі цінності поставленого питання про необхідність урахування визначення тенденцій розвитку людського потенціалу рівня політичних, економічних та громадянських свобод для конкретних країн, запропонована методика оцінювання цих параметрів у доповіді 2010 р., на наш погляд, має суттєві недоліки. По-перше, формування більшості індикаторів розширення прав та можливостей на основі результатів періодичного опитування не дає можливості відслідковувати його динаміку. По-друге, показники розширення прав та можливостей оцінювалися окремо для країн і в загальний індекс людського розвитку не включалися. Отже, можемо вважати, що виникає необхідність формування удосконаленої методології ІЛР, урахуваючи показник розширення прав та можливостей. Іншими словами, такий скорегований індекс повинен кількісно врахувати у своїх значеннях компоненти рівнів свободи людини, а також базуватися на індикаторах, які постійно (щорічно) відстежуються відповідними міжнародними інститутами.

Відштовхуючись від таких принципів, ми пропонуємо доповнити традиційний тривимірний склад ІЛР складовими, які зображають національний рівень політичних, економічних та громадянських свобод. Вибір таких змінних зумовлений особливим значенням для соціально-економічного розвитку саме параметрів свободи, оскільки вона є запорукою рівності, демократії та добробуту.

Для відображення досягнутого рівня політичних, економічних та громадянських свобод необхідно, на наш погляд, використати чотири індикатори з відомого індексу демократії, а саме: участь у політичному житті, рівень політичної культури, рівень громадянських свобод, а також індекс економічної свободи. Перелічені індикатори в нашому дослідженні формують інтегральний індекс політичної, економічної та громадянської свободи, а його поєднання з традиційним індексом людського розвитку – індекс розвитку людського потенціалу, враховуючи показники розширення прав та можливостей (див. рис. 1).

На наш погляд, такий підхід, по-перше, більше відповідає економічному розвитку, по-друге, дає

змогу втілити в кількісному показнику реальні та потенційні результати національних суспільств у контексті розвитку свободи вибору своїх громадян і, по-третє, з огляду на систематичність моніторингу суспільства за цими напрямками дає можливість регулярної діагностики та міжнародних порівнянь.

Таблиця 1

Значення індексу людського розвитку, враховуючи показники розширення прав та можливостей, індексу освіти та індексу політичної, економічної й громадянської свободи для деяких країн світу за 2012 р.

Країни	Індекс розвитку людського потенціалу, враховуючи показники розширення прав та можливостей	Індекс політичної, економічної та громадянської свободи
Австралія	9,03	8,87
Австрія	8,23	8,09
Арабські Емірати	5,73	4,09
Бангладеш	4,77	5,44
Бенін	4,21	5,46
Болівія	5,71	5,56
Бурунді	3,28	4,31
Великобританія	8,00	7,85
Гана	5,17	5,77
Гондурас	5,29	5,16
Домініканська Республіка	6,12	6,13
Естонія	7,53	7,16
Замбія	4,47	5,97
Зімбабве	3,26	3,55
Італія	7,71	7,15
Канада	8,63	8,63
Китай	4,97	3,87
Кенія	4,64	5,28
Колумбія	6,07	5,82
Марокко	4,72	4,55
Нідерланди	8,58	8,37
Нікарагуа	5,41	5,67
Німеччина	8,25	7,76
Нова Зеландія	8,93	8,81
Норвегія	9,19	9,22
Пакистан	4,14	4,34
Парагвай	5,89	5,95
Перу	6,42	6,26
Польща	7,03	6,51
Росія	5,70	4,24
Сінгапур	7,45	6,58
США	8,42	7,88
Танзанія	4,59	5,76
Україна	6,07	5,40
Фінляндія	8,30	8,23
Франція	7,83	7,26
Чад	2,50	3,15
Швейцарія	8,72	8,82
Швеція	8,91	9,15
Японія	8,08	7,48

Статистичною базою формування індексу розвитку людського потенціалу, враховуючи показники розширення прав та можливостей, стали наявні значення відповідних індикаторів за 2012 р. [3; 5; 6].

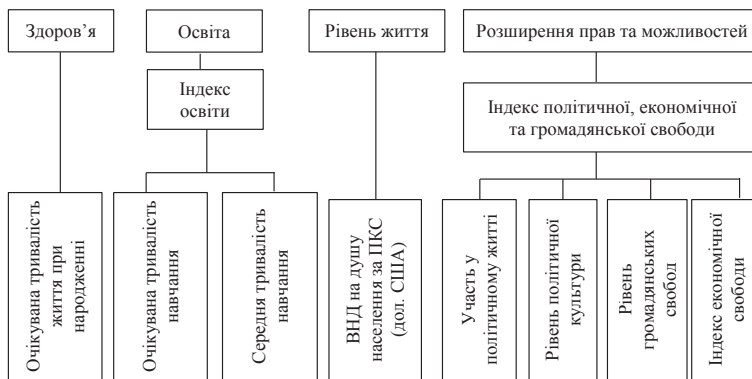

Рис. 1. Компоненти індексу людського розвитку, враховуючи показники розширення прав та можливостей

Так, індекс політичної, економічної та громадянської свобод було розраховано як середню арифметичну значень індексів участі в політичному житті, рівня політичної культури, рівня громадянських свобод та економічної свободи. Індекс людського розвитку з урахуванням показників розширення прав та можливостей – середня арифметична восьми нормалізованих показників (індексів очікуваної тривалості життя, очікуваної тривалості навчання, середньої тривалості навчання, доходу, участі у політичному житті, рівня політичної культури, рівня громадянських свобод та економічної свободи). Отримані дані наведені у табл. 1.

З метою з'ясування вірогідності впливу рівня освіти на індекс людського розвитку, враховуючи показники розширення прав та можливостей, а також на індекс політичної, економічної та громадянської свободи, нами було проведено кореляційний аналіз між цими показниками. Результати кореляції свідчать про наявність прямого сильного зв'язку як

між індексом освіти та індексом людського розвитку, враховуючи показники розширення прав та можливостей ($r_{xy} = 0,876$, $p > 99,9\%$), так і між індексом освіти та індексом політичної, економічної й громадянської свобод ($r_{xy} = +0,79$, $p > 99,9\%$).

Висновки. Отримані результати засвідчують той факт, що освіта є одним із найбільш впливових інструментів соціально-економічного розвитку людини, тому що формує потенціал людей і розширює їх свободу вибору. Освіта сприяє формуванню необхідних умінь та навичок, які можуть застосовуватися не тільки у безпосередньому трудовому процесі, а й в інших сферах суспільної діяльності, у тому числі політичній.

Можна зробити загальний висновок, що чим вищий у країні рівень освіти та рівень свободи, тим вище рівень людського розвитку та рівень розвитку суспільства в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Индекс развития человеческого потенциала – информация об исследовании [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/2013/03/14/5622>.
2. Доклад о развитии человека за 2001 г.: ПРООН. – Нью-Йорк: Oxford University Press, 2001. – 150 с.
3. Human Development Index 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2013_RU.pdf.
4. Доклад о развитии человека. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / ООН; пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2010. – 244 с.
5. Индекс демократии стран мира 2012 г. / Economist Intelligence Unit [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/2013/03/19/5679>.
6. Рейтинг экономической свободы стран мира 2012 г. / The Heritage Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/state/2012/01/13/3839>.